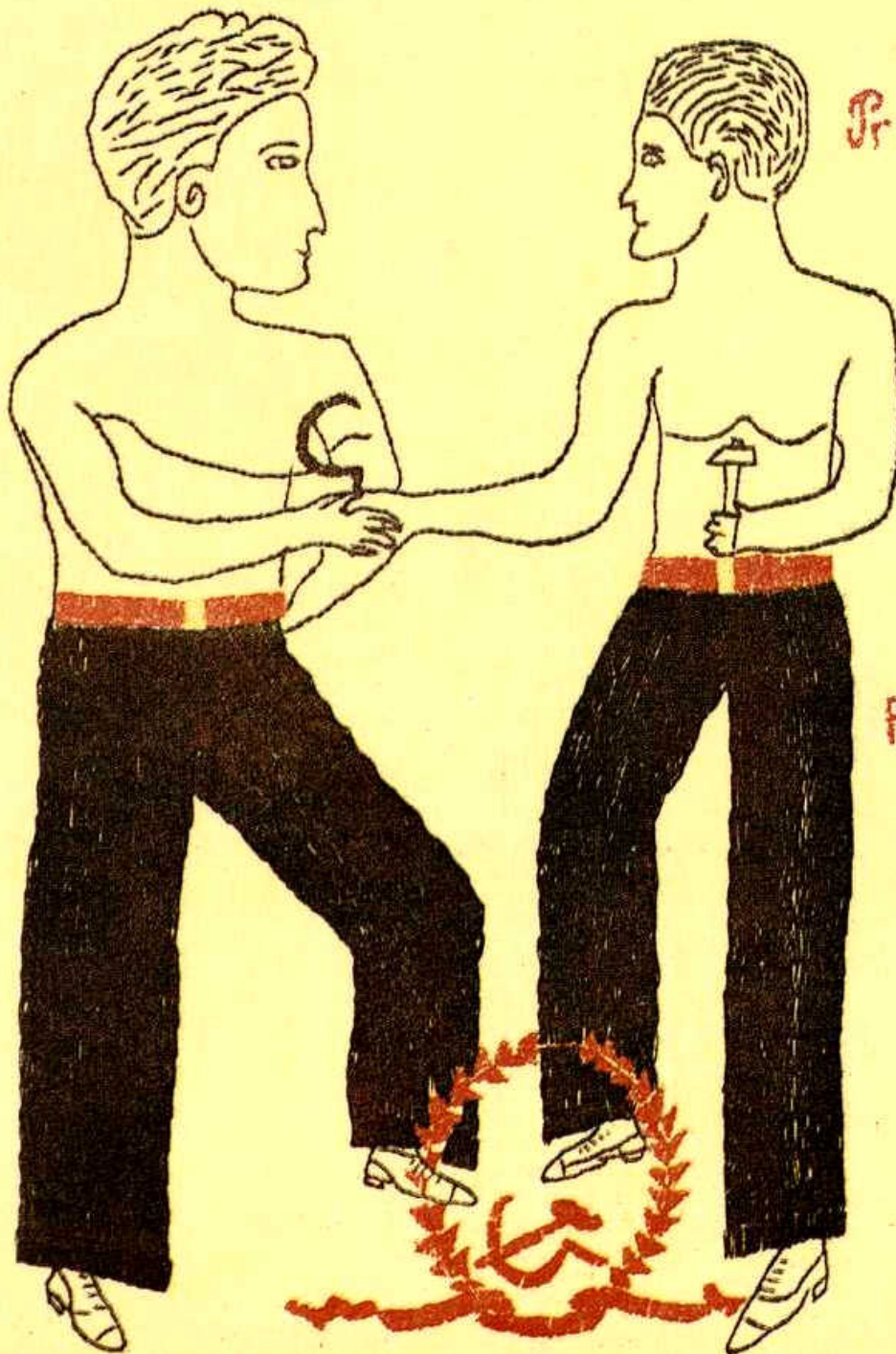

slovenský národopis

4 | 25

VEDA, VYDAVATELSTVO
SLOVENSKEJ
AKADÉMIE VIED, 1977

Proletari celého
sveta,

Spojte sa!

Rovnosť,

dvornosť,

sloboda

Braterstvo!

V prezentovanom čísle Slovenského národopisu sú online sprístupnené iba publikácie pracovníkov Ústavu etnológie SAV (v obsahu farebne odlišené).

Ostatné práce, na ktoré ÚEt SAV nemá licenčné zmluvy, sú vynechané.

Slovenský národopis je evidovaný v nasledujúcich databázach

www.ebsco.com

www.cejsh.icm.edu.pl

www.ceeol.de

www.mla.org

www.ulrichsweb.com

www.willingspress.com

Impaktovaná databáza European Science Foundation (ESF)
European Reference Index for the Humanities (ERIH): www.esf.org

OBSAH

ŠTÚDIE

- Božena Filová: Socialistická spoločnosť a národopisná veda 531
Milan Leščák: Sovietska folkloristika a rozvíjanie marxistickej teórie folklóru 539
Emília Horváthová: K perspektívam interdisciplinárnej spolupráce etnografie a archeológie 553

DISKUSIA GLOSÝ

- K nedožitej šesťdesiatke Andreja Melicherčíka . . . . .
Božena Filová: Úloha prof. Andreja Melicherčíka pri formovaní marxistickej etnografie a folkloristiky v ČSSR 565
Ján Michálek: Význam diela Andreja Melicherčíka pre rozvoj marxistickej etnografie a folkloristiky 567
Milan Leščák: „Teória národopisu“ a jej miesto v rozvoji vedeckého myslenia v slovenskej etnografii a folkloristike . 579
Lubica Droppová - Markovičová: Štúdium piesní a problematika spevného repertoáru v prácach Andreja Melicherčíka 583
Soňa Burlasová: Funkčné a vývinové chápanie piesne v rámci Melicherčíkovho štúdia odbojového folklóru 587
Svetozár Švehlák: Štúdium zbojníctva ako jedno z hlavných pracovných zameraní A. Melicherčíka 591
Daniel Luther: Andrej Melicherčík a historiografia slovenskej folkloristiky . 595
Soňa Kováčevičová: Význam diela Andreja Melicherčíka pre etnografiu . . 599

ROZHLADY

- Životné jubileum PhDr. Sone Burlasovej, CSc. (Milan Leščák) 609
K padesátinám doc. dr. Bohuslava Beneše (Oldřich Sirovátka) 611
Konferencia Etnografia a antifasizmus (Ján Michálek) 613
O súčasnej dedine integrovane (Adam Pranda) 614
Rokovanie etnografov a archeológov o interdisciplinárnej spolupráci (Ján Botík) 617
Seminár o ľudovom výtvarnom umení (Katarína Čierna-Schreiberová) 620
Zasadnutie redakčnej rady Etnografického atlasu Slovenska (Peter Slavkovský) 622

RECENZIE A REFERÁTY

BIBLIOGRAFIA

- Milada Kubová: Bibliografia slovenskej etnografie a folkloristiky za rok 1975 651
Obsah 25. ročníka (1977) 671

СОДЕРЖАНИЕ

СТАТЬИ

- Боженa Филова: Социалистическое общество и этнографическая наука 531
Милан Лешчак: Советская фольклористика и развитие марксистской теории фольклора 539
Эмилия Хорватова: К перспективам интердисциплинарного сотрудничества этнографии и археологии 553

ДИСКУССИЯ, АННОТАЦИИ

- К недожитому шестидесятилетию Андрея Мелихерчика . . . . .
Боженa Филова: Роль проф. Андрея Мелихерчика в формировании марксистской этнографии и фольклористики в ЧССР . 565
Ян Михалек: Значение работ Андрея Мелихерчика для развития марксистской этнографии и фольклористики 567
Милан Лешчак: «Теория этнографии» и ее место в развитии научного мышления в словацкой этнографии и фольклористике 579
Любица Дроппова-Марковичова: Изучение песен и проблематика песенного репертуара в работах Андрея Мелихерчика 583
Соня Бурласова: Функциональное и эволюционное понятие песни в рамках изучения Мелихерчиком фольклора, связанного с движением сопротивления . 587
Светозар Швeглак: Изучение разбойничьей традиции как одно из главных направлений работы А. Мелихерчика . . 591
Даниел Лутер: Андрей Мелихерчик и историография словацкой фольклористики 595
Соня Ковачевичова: Значение трудов Андрея Мелихерчика для этнографии . . 599

ОБЗОРЫ

РЕЦЕНЗИИ И РЕФЕРАТЫ

БИБЛИОГРАФИЯ

- Миллада Кубова: Библиография словацкой этнографии и фольклористики за 1975 г. 651

Na 1. strane obálky: Detail textilnej nástenky z Lučatina, okr. Ban. Bystrica, 1930. Nápis: Proletári celého sveta, spojte sa! Rovnosť, Svornosť, Sloboda. Ústredný motív predstavuje družbu robotníka s roľníkom; po okrajoch portréty revolucionárov.

Auf der Vorderseite des Umschlages: Detail der Textilwandzeitung aus Lučatin, Bezirk Banská Bystrica, 1930. Aufschrift: Proletarier aller Länder der Welt vereinigt euch! Gleichheit, Einigkeit, Freiheit. Das Zentralmotiv stellt Freundschaft des Arbeiters mit dem Landwirt dar;

SOVIETSKA FOLKLORISTIKA A ROZVÍJANIE MARXISTICKEJ TEÓRIE FOLKLÓRU

MILAN LEŠČÁK
Národopisný ústav SAV, Bratislava

Napísať úvahu o sovietskej folkloristike je úloha nesmierne ťažká. Od Veľkej októbrovej socialistickej revolúcie do súčasnosti prekonala sovietska folkloristika významnú a zložitú cestu svojho vývinu, ktorá nemá obdobu ani v jednej folkloristike na svete. Mohli by sme poukázať na kvantitatívnu stránku vedeckého výskumu a jeho výsledkov, ktorá predstavuje od zberu základného folklórneho materiálu, cez vydávanie starších archívnych fondov a teoretických štúdií obrovskú prácu veľkého počtu vedcov i záujemcov o folklórnu tvorbu všetkých národov a národností, žijúcich na území ZSSR. No takýto rozbor by si vyžadoval spracovanie desiatícov rôznych údajov. Zdá sa mi, že v súčasnosti by takáto úloha bola možno nad sily historiografov samej sovietskej folkloristiky. Hodnotenie vývinu vedeckého myslenia v sovietskej folkloristike je pri jej súčasnej teoretickej úrovni, rozmanitosti riešených problémov a uplatňovaní mnohých originálnych aspektov však ešte náročnejšie; vyžaduje vysokú teoretickú prípravu ako základný predpoklad objektivity takéhoto hodnotenia. Iste je možné položiť otázku, prečo sa objavuje takýto príspevok o sovietskej folkloristike z pera vonkajšieho pozorovateľa, ktorý nepozná mnohé fakty a ani sa nemôže vyrovnáť v poznávaní historických zákonitostí spoloč-

ského kontextu, v ktorom sa rozvíjala historiografia sovietskej folkloristiky.

Touto úvahou chceme vyjadriť uznanie sovietskym folkloristom za ich prínos k rozvíjaniu marxistickej folkloristiky i pripomenúť týmito riadkami spätosť vývinu našej a sovietskej marxistickej vedy, najmä v posledných troch desaťročiach.

Výber i spôsob interpretácie známych faktov som podriadil hlavne týmto dvom zámerom. Ak som použil slovo uznanie, mal som na mysli predovšetkým *zápas sovietskej folkloristiky o vybudovanie marxistických princípov v metodológii a teórii tejto vedy*. Dnes s odstupom času možno objektívne povedať, že i v tejto, ako v mnohých ďalších vedných disciplínach bola sovietska veda priekopníkom v uplatňovaní marxistickej metodológie do poznávacieho arzenálu špeciálnej vedy, akou je folkloristika.

V tomto smere najväčšiu úlohu mala ruská folkloristika. V začiatkoch čerpala z troch základných zdrojov, určujúcich jej marxistickú orientáciu. Predovšetkým bol to odkaz klasikov marxizmu-leninizmu K. M a r x a a F. E n g e l s a, ďalej pokrokové myšlienky v dielach revolučných demokratov V. G. B e l i n s k é h o, N. G. Č e r n y š e v s k é h o a A. N. D o b r o Ľ j u b o v a a napokon teoretický prínos predrevolučných prác G. V. P l e c h a n o v a, A. V. L u n a

čarského a zakladateľa sovietskej folkloristiky A. M. Gorkého. Osobitný vplyv mali názory V. I. Lenina. Tieto tri zdroje formovania sovietskej marxistickej vedy, ako ich uvádza sovietska folkloristická historiografia, vtlačili ruskej i celej sovietskej vede trvalú pečať, odzrkadľujúcu sa potom i širšie v prístupe sovietskej spoločnosti (nielen vedy) k záchrane, uchovávaniu, rozvíjaniu a teoretickému zovšeobecňovaniu významu folklórneho bohatstva národov ZSSR.¹ Vznik marxistickej folkloristickej teórie mal neobyčajný historický význam pre formovanie charakteru celej sovietskej kultúry, pretože odhalil význam a osobitný prínos slovesnej kultúry jednotlivých národov a národností v budovaní internacionálneho charakteru sovietskej literárnej kultúry, pri ktorom dodnes zohrávajú dôležitú úlohu sprostredkované tradície jednotlivých národných kultúr. Ako príklad uvediem vznik jednotlivých národných literatúr, či umenia v širšom slova zmysle u národností a etnických skupín, ktoré si začali až po Veľkej októbrovej revolúcii vytvárať svoju literatúru a umenie, a to zväčša na základe vlastných ľudových tradícií. Gorkého myšlienky našli živnú pôdu nielen na báze špeciálnej disciplíny, ale mali závažný praktický, politický a kultúrny dosah. Zložitost a osobitosť kultúrneho a spoločenského vývinu sovietskeho štátu stavali pred sovietsku vedu, vrátane folkloristiky, mnohé úplne nové úlohy. Často išlo a dodnes ide o riešenie aktuálnych problémov, vyplývajúcich z praktických potrieb usmerňovania, resp. zovšeobecňovania nových skúseností v živote sovietskeho ľudu.

V samej folkloristickej vede bolo potrebné vyrovnávať sa s pozitivistickými koncepciami, spočívajúcimi v tradíciách národnej vedy, a to najmä na pôde ruskej a ukrajinskej folkloristiky, ktoré mali i v medzinárodnom meradle vplyv a vedeckú váhu.

Na tieto momenty vynikajúco pouká-

zal M. A. Azadovskij v základnom historiografickom náčrte dejín ruskej folkloristiky.²

Celé obdobie vývinu sovietskej folkloristiky ukazuje, že v *čiastkových teoretických postupo*ch sa sovietska folkloristika opierala o bohaté tradície domácej vedy, i keď v zásadných prístupoch k metodologickým problémom odmietala východiskové metodologické pozície domácej a zahraničnej buržoáznej vedy. Táto kryštalizácia vzťahu k výdobytkom predchádzajúceho výskumu sa neobišla bez omylov, tak ako sa neobišiel bez vnútorných protirečení a omylov i sám vývin sovietskej marxistickej folkloristiky. Popredná sovietska folkloristika E. V. Pomeranceva v úvode k cennej chrestomatii *Russkaja folkloristika* píše: „Cesta jej zakladania bola zložitá a pestrá. V počiatkoch sa rozhodujúco vysporiadala s idealistickou bázou výskumu a dala sa na cestu marxistickej metodológie. Vo svojom hľadaní nie vždy išla sovietska folkloristika priamou cestou, prechorela i vulgárnym sociologizmom i krajným formalizmom, splatila daň i kultu osobnosti“.³

Toto konštatovanie je charakteristické i pre súčasný kritický vzťah sovietskej vedy k vlastným výsledkom. Je zákonité, že vždy s odstupom času došlo a dochádza v sovietskej folkloristike k objektívnemu prehodnocovaniu vlastných výsledkov a stanovísk. Z myšlienkového prúdu, obsahujúceho heterogénne postoj a metódy sa i vtedy vynáral skelet dokonalejšieho uplatnenia marxistickej metodológie. Ak by som mal charakterizovať tento vývin v jeho jednotlivých medzistupňoch, na pomoc použijem známe diela, zovšeobecňujúce istú etapu prístupu sovietskej folkloristiky k rozpracovávaniu marxistickej metodológie. Prvá etapa sa nesporne začína Gorkého podnetným prejavom na 1. všezväzovom zjazde spisovateľov a približne končí sa pred vojnou dielom J. M. Sokolova: *Russkij folklor* (1938).⁴

Druhé obdobie reprezentuje reakcia sovietskych folkloristov na problémy, ktoré priniesla so sebou Veľká vlastenecká vojna a ktoré našli odozvu i vo folklórnej tvorbe sovietskych národov. V zbieraní a vydávaní folklóru druhej svetovej vojny ukázala sovietska folkloristika hlboký cit a porozumenie pre aktuálnu spoločenskú funkciu folklóru.

Toto obdobie však malo i svoje negatívne stránky, prejavujúce sa v subjektívizme, ktorý priniesol do vedy kult osobnosti. Pozitívnym uzavretím tohto obdobia a východiskom do ďalšej etapy je dielo *Russkoje narodnoje poetičeskoje tvorčestvo I, II.* (1953, 1955, 1956).⁵

V prvom i druhom období sa na formovaní marxistického základu sovietskej vedy aktívne zúčastňovali vedci, vyškolení smermi predrevolučnej vedy. Je obdivuhodné ich postupné zvládnutie marxistickej metodológie a ich nesmierne cenný vklad pre zvýšenie špeciálnej odbornej úrovne sovietskej folkloristiky, ktorá práve ich zásluhou sa rýchlo priblížila na úroveň európskej folkloristiky a v mnohých oblastiach začala mať dokonca vedúcu úlohu. Práve spojenie marxistických princípov v štúdiu ľudovej kultúry s vysokou znalosťou špeciálnej odbornej problematiky zaznamenalo vytvorenie predpokladov pre postupné prenikanie marxistickej metodológie do pracovných postupov vedcov s rôznou metodologickou orientáciou. Mnohé výsledky sovietskej folkloristiky si osvojila celá svetová veda, ako neodškriepiteľný prínos do jej všeobecného vývinu. Na základoch a skúsenostiach sovietskej vedy sa často vyvíjali i začiatky marxistickej vedy v iných krajinách a plne sa v súčasnosti s ňou rozvinuli, najmä po druhej svetovej vojne v socialistických krajinách.

Možno prechodné obdobie zapríčinilo, že v snahe zazrániť prenikaniu buržoáznej metodológie do sovietskej folkloristiky zostávala ona bez živého kontaktu s buržoáznou vedou, čím sa čiastočne

otupil dialóg medzi marxistickou vedou a buržoáznymi smermi.

Tým sa stratili zo zreteľa kritériá posudzovania progresívneho a regresívneho v obsahu buržoáznej vedy. I vo vnútri samej sovietskej vedy boli tendencie zjednodušovať problémy alebo ich dogmaticky vykladať. Stojí za pozornosť, ako tento problém riešila sovietska folkloristika neskôr.

Za tretiu výraznú etapu možno považovať obdobie, ktorého vrchol reprezentuje práca V. J. Guseva, *Estetika folklora* (1967). Ide v ňom vlastne o komplexné precizovanie základných teoretických východísk marxistickej folkloristiky. Je výsledkom prekonávania nedostatkov a chýb predchádzajúcich období a ukazuje široké možnosti rozvoja tejto vednej disciplíny na marxistických základoch.

Autor hodnotí predchádzajúcich dvadsať rokov takto: „*História sovietskej folkloristiky posledného desaťročia je príkladom čestnej, vedeckej sebakritiky, zásadného prehodnotenia dogmatických, vulgarizátorských koncepcií ľudového umenia a svedčí o úspechoch tvorivého uplatnenia marxisticko-leninskej teórie v analýze a osvetlení faktov ľudového umenia.*“⁶

Pravdivosť jeho tvrdenia možno ozrejmiť diskusiami o súčasnom folklóre, ktoré prebiehali v sovietskej folkloristike koncom päťdesiatych a začiatkom šesťdesiatych rokov a preniesli sa i do iných socialistických krajín. Vedecká polemika sa stala typickým znakom sovietskej vedy. Túto črtu sovietskej vedy by sme si mohli viacej osvojiť i u nás.

Posledné desaťročie sa vyznačuje týmito charakteristickými črtami; a) hľadáním a uplatňovaním nových metodických postupov v interpretácii folklórneho materiálu, najmä v uplatňovaní štruktúrno-systémových metód (semiotiky, teórie informácie a pod.),

b) v prehľbovaní historického a porovnávacieho štúdia,

c) prípravou veľkých syntetických prác o folklóre národov ZSSR a

d) kritickým prehodnocovaním starších výsledkov domácej i výsledky zahraničnej folkloristiky.

Možno konštatovať, že takáto orientácia potvrdzuje prognózy a konštatovania sovietskych folkloristov, vyslovené koncom šesťdesiatych rokov o tvorivom rozvoji sovietskej folkloristiky a zvýšení jej podielu v rozpracovaní marxistickej metodológie.

Jednou zo základných téz, ktorá ovplyvnila vývin marxistického chápania folklórnej tvorby, bolo materialistické osvetlenie pôvodu umenia. K. M a r x a F. E n g e l s nachádzali jeho korene v prvotnospoločnej spoločnosti, poukázali na jeho *objektívnu závislosť od spoločenského vývinu a zdôraznili úlohu pracovného procesu pri jeho formovaní*, čím popreli dovtedajšie idealistické názory na vznik a vývin umenia. Na prioritu spoločenskej praxe pred spoločenským vedomím v súvislosti so vznikom a vývinom umenia výrazne poukázal najmä G. V. P l e c h a n o v a A. M. G o r k i j, ktorí práve vo folklóre videli najlepší dôkaz závislosti genézy umeleckej tvorby od pracovného procesu. Táto koncepcia folklóru obsahovala i ďalšie základné myšlienky, tvoriace dodnes súčasť marxistického chápania genézy folklóru. Je to predovšetkým *poukaz na triedny charakter jeho obsahu a na sociálnu podmienenosť jeho existencie* v rôznych etapách vývinu folklórnej tradície.

V tomto sa Gorkij a potom celá marxistická folkloristika opierali o závažnú Leninovu tézu *o dvoch kultúrach v triednej spoločnosti*. Tak sa do centra pozornosti marxistickej folkloristickej teórie dostala otázka ľudovosti, ako jedného z hlavných príznakov folklórnej tvorby. Poukazom na osobitnú umeleckú hodnotu folklórnych diel Gorkij rozvinul základné východiskové body marxistickej koncepcie folkloristiky, pričom opor-

ným bodom vysvetľovania „umeleckej tvorby pracujúcich mäs“ (ako charakterizoval folklór) bol Engelsov historizmus u Gorkého už zviazaný cez rôzne formy umeleckého vyjadrenia s konkrétnymi historickými procesmi. A. M. G o r k i j vyzdvihol osobitý spôsob a ideový obsah nazerania ľudových vrstiev na históriu. Najmä jeho slová o folklóre, ako „*svojráznom sprievodcovi histórie*“ hlboko ovplyvnili teoretické názory rozvíjajúcej sa marxistickej vedy na folklórne tradície, najmä v otázkach *vzťahu folklóru ku skutočnosti*.

Ďalšou myšlienkou A. M. Gorkého, ktorá ovplyvnila orientáciu sovietskej folkloristiky v jej začiatkoch, bol poukaz na súčasné formy rozvíjania folklórneho bohatstva národov ZSSR a na nepretržitosť vývinu folklórnych tradícií v ďalších etapách vývoja sovietskej spoločnosti. V ďalších častiach nášho príspevku sa (bez komplikovaných citácií) pri Gorkého odkaze zastavíme.

Do čela marxistickej folkloristiky sa v tridsiatych rokoch postavili takí znamenití vedci ako J. M. S o k o l o v, B. M. S o k o l o v, N. P. A n d r e j e v, A. M. A s t a c h o v a, A. P. S k a f t y m o v, M. K. A z a d o v s k i j, M. Š t o k m a n, J. L. G i p p i u s, V. I. Č i c e r o v a ďalší.⁷

Okrem zberateľskej a vydavateľskej práce sa začali tvorivo vypracovávať jednotlivé kategórie folklóru a prehlbovať a spresňovať ich obsah.

Cenným bol poukaz na spätosť obsahu a formy epických žánrov, na revolučné tradície vo folklórnej tvorbe, na vysokú spoločenskú hodnotu, potrebu zberu a vydávania folklóru jednotlivých národov v ZSSR, na súčasné procesy vo folklóre, na robotnícky folklór a pod. Spresňovala sa charakteristika jednotlivých folklórnych žánrov, ich osobitná poetika. Viacerí autori (najmä M. K. A z a d o v s k i j) poukázali na dialektické chápanie kolektívneho a individuálneho vo folklórnej tvorbe i na problémy

improvizácie a variačnosti. Osobitná pozornosť sa venovala vzťahu literatúry a folklóru. Výsledky prvého obdobia vývinu marxistického myslenia sovietskej folkloristiky v reprezentatívnej a zovšeobecňujúcej podobe sprostredkováva spomenutá publikácia J. M. Sokolova, *Russkij folklor*, vydaná v r. 1938.

Rozvoj sovietskej folkloristiky v nasledujúcom (druhom) období ovplyvnila druhá svetová vojna s jej všetkými dôsledkami. Vojnové strádania a potom obnova vojnou spustošenej krajiny pochopiteľne od základov narušili systematickú vedeckú prácu. I v týchto podmienkach si však sovietska folkloristika hľadala a našla svoje spoločenské uplatnenie. Vojnové udalosti našli hlboký ohlas v individuálnej i kolektívnej tvorbe bojujúceho sovietskeho ľudu. Tento fakt nezostal bez povšimnutia. Mnohí dobrovoľníci, redaktori a samozrejme i folkloristi začali v ťažkých vojnových podmienkach zbierať, ba i publikovať tento dokumentárny materiál neobyčajnej ľudskej hodnoty. Už v roku 1944 vyšiel zborník *Frontovej folklor*, ktorý pripravila folkloristka V. J. Krupijanskaja a zredigoval dnes už klasik folklorista M. K. Azadovskij. Ďalšie materiály publikovali na konci vojny, či po jej skončení mnohí jej priami účastníci. V archíve Štátneho literárneho múzea i v iných archívoch sa zhromaždilo množstvo cenného materiálu, ktorý sa systematickým zberom podstatne zväčšil v povojnových rokoch.⁸ Do popredia sa však v súvislosti s týmto rôznorodým materiálom dostávali i otázky, súvisiace s najpálčivejšími teoretickými problémami marxistickej folkloristiky, s problematikou štúdia súčasnosti.

Zozbieraný materiál odhalil dovtedy neriešené vzájomné vzťahy umelej a folklórnej tvorby, ukázal v novom svetle vzťah kolektívneho a individuálneho vo folklórnej a polofolklórnej tvorbe, ukázal nové komunikačné väzby vo vzájomnom prestupovaní technických pro-

triedkov komunikácie s ústnym podaním. Zvlášť cenným však je zistenie, že folklórna tvorba (staršia i súčasná) má svoju aktuálnu spoločenskú úlohu i v tých najťažších a najnepredvídatejších historických situáciách. Problém odrazu udalostí druhej svetovej vojny vynoril sa i v zahraničnej folkloristike a nemožno ho pokladať najmä z hľadiska teoretického, ani z hľadiska uplatnenia širších komparatívnych hľadísk dodnes za dostatočne vyriešený.

Do vývoja sovietskej folkloristiky zasiahol v spomínanom období i dogmatizmus a subjektivismus kultu osobnosti. Odrazil sa najmä v skreslení obrazu vývinu folklóru v období budovania sovietskej spoločnosti.⁹ No práve v spomínanom období sa začala práca nad najzávažnejším problémom marxistickej folkloristiky, nad problémami osvetlenia histórie folklóru. Bola to úloha náročná. Vydanie spomenutého diela (*Russkoje narodnoje poetičeskoje tvorčestvo*) naznačilo možnosti sovietskej folkloristiky uchopiť otázku histórie folklóru v celej jej zložitosti, no odhalilo i mnohé otvorené problémy, súvisiace s genézou folklóru, s jeho historickou poetikou, so žánrovou klasifikáciou atď. Do popredia sa v štúdiu folklóru dostali najmä epické žánre folklóru. Na mnohé z týchto otvorených problémov odpovedali neskôr monografickými prácami viacerí sovietski vedci, no v tomto období hlavne V. J. Prop¹⁰ dielom *Russkij geroičeskij epos* (1955).

V týchto rokoch prebehla na stránkach odbornej i politickej tlače prvá „zlomová“ diskusia sovietskych folkloristov, dotýkajúca sa problematiky súčasných procesov, prebiehajúcich vo folklóre národov ZSSR. Boli v nej v často extrémnych polohách nastoľované otázky spoločenskej funkcie folkloristiky a jej perspektív, najmä v súvislostiach s rozvojom iných foriem sovietskej kultúry.¹¹ Diskusia svojím obsahom i formou dostatočne neuspokojila sovietskych

folkloristov; zostala otvorená; tak ako zostalo ešte otvorených mnoho problémov v nej nastolených. Sovietska folkloristika začala mobilizovať svoje sily.

Prvá diskusia mala svoj význam, pretože podnietila záujem o aktuálne problémy marxistickej folkloristiky nielen doma, ale i za hranicami, najmä v socialistických štátoch. Druhá diskusia, ktorá prebehla v r. 1959–1961 sa zaoberala úlohami a postavením folkloristiky vo vzťahu k vývinu predmetu jej bádania oveľa triezvejšie a konštruktívnejšie. Ukázala, že *komplikovanosť rôznych procesov, prebiehajúcich v súčasnej kultúre ešte neznamená zánik folklóru ako prirodzenej časti kultúry, ale „nevyhnutnosť vyčlenenia špecifických druhov folklóru vo sfére súčasnej ľudovej tvorby“*.¹²

Na príklade folklóru z obdobia Veľkej vlasteneckej vojny i na otázkach zo súčasnosti sa potvrdila známa téza marxistickej teórie folklóru, podľa ktorej sa folklór vyvíja a mení svoj obsah, formu a funkciu v závislosti od konkrétnych historických a spoločenských procesov. Tie sa však v jeho obsahu neodrážajú vždy v rovnakej intenzite, nie vo všetkých častiach jeho druhovej a žánrovej skladby, ba cyklizácia folklórnych javov, odrážajúcich danú historickú skutočnosť, môže byť časovo rôzne posunutá oproti ekonomicko-spoločensko-historickému vývinu. Tým i otázky miesta a vývinu folklóru v rámci kultúrnych a spoločenských procesov je potrebné riešiť s ohľadom na tieto špecifické vlastnosti folklórnej tradície.

Druhá polovica päťdesiatych rokov a zhruba prvá polovica šesťdesiatych rokov znamenajú pre sovietsku folkloristiku vytvorenie dobrého pracovného programu a postupnú kryštalizáciu marxistickej folkloristickej teórie. Nielenže sa odstránili niektoré chybné tendencie, vedúce k deformáciám vo vysvetľovaní najnovších etáp vývinu sovietskeho folklóru, ale vypracovala sa marxistická

metodológia folkloristiky do pomerne uceleného systému, a to i v niektorých detailnejších otázkach. Obrovská práca sa začala v *systematickom zbere a vydávaní folklóru národov ZSSR*. V centre pozornosti pritom zostala nie náhodou epická tvorba. Pripomeniem spracovávanie takýchto materiálov národov Zakaukazska, národov častí strednej Ázie a Sibíre, štúdium folklóru pribaltských národov a pod. Podrobnejšie a so záujmom sme sledovali nám bezprostredne potrebné výsledky ukrajinských folkloristov, ktorí nadviazali na svoje bohaté výskumné tradície z minulosti. V tomto období dozrela i ďalšia generácia sovietskych folkloristov. Všetky uvedené skutočnosti našli a nachádzajú odraz v šírke a kvalite folkloristickej práce. V tomto období zaujímajú sovietski folkloristi mnohé zásadné stanoviská k teoretickým a metodologickým problémom svojej vedy a načrtávajú vo viacerých štúdiách a článkoch ďalší program v rozvoji marxistickej teórie folklóru.

Jedným z takýchto programových článkov bol príspevok B. N. Putilova a V. Sokolovovej *Osnovnyje problemy sovietskoj folkloristiky* (1964).¹³ Autori v ňom definujú folkloristiku ako samostatnú vedu „o poetickej tvorbe ľudových mäs, ako historicky vzniknuteľ a rozvíjajúcu sa oblasť umenia“. Poukazujú na jej úzku zviazanosť s etnografiou a literárnou vedou. Za naidôležitejšie úlohy v oblasti teórie vyzdvihujú:

1. osvetlenie vzťahu folklóru ku skutočnosti,
2. historickú podmienenosť folklóru, podstatu a špecifickosť jeho estetiky,
3. objasnenie dialektického vzťahu kolektívneho a individuálneho vo folklórnej tvorbe,
4. úlohu tradície v ľudovej tvorbe oproti úlohe tradície v literatúre,
5. objasnenie zákonitostí vo vzťahoch estetickej a neestetických funkcií folklóru,

6. osvetlenie osobitej umeleckej metódy folklórnej tvorby,

7. otázky špecifickosti a klasifikácie žánrov,

8. v oblasti metodológie rozpracovania historicko-porovnávacích metód,

9. problémy textológie,

10. problémy štúdia tvorcov a nositeľov folklóru,

11. žiadajú dať väčší priestor štúdiu obradového a piesňového folklóru, robotníckemu folklóru, folklóru obdobia Veľkej októbrovej socialistickej revolúcie, Veľkej vlasteneckej vojny a súčasnému stavu folklóru v ZSSR,

12. žiadajú obrátiť pozornosť na oblasť ľudovej umeleckej tvorivosti (otázky folklorizmu),

13. znovu prehodnotiť výsledky práce do revolučnej folkloristiky, na písanie kompletnej histórie sovietskej folkloristiky.

Pri výpočte, ktorý nezahrňa celý rad praktických návrhov a opatrení, obsiahnutých v článku oboch autorov treba podotknúť, že väčšina z týchto úloh bola v minulosti už riešená, iné sa nachádzali (ako ukázali ďalšie roky) v štádiu príprav. I tak, ak si všimneme načrtnutý program v oblasti marxistickej teórie a metodológie, zisťujeme, že sovietska folkloristika *nehľadala za každú cenu nové problémy, ale usilovala sa prehĺbiť marxistickú teóriu v jej zásadných otázkach*. Nie náhodou sa s väčšinou týchto problémov stretávame v pokuse o zovšeobecnenie poznatkov marxistickej teórie v práci V. J. Guseva, *Estetika folklora* (1967). Autor sa tu dotýka konkrétne týchto otázok: sociálnej podmienenosti folklórnej tvorby, vymedzuje folklór ako osobitný druh národnej kultúry, zaoberá sa otázkami jeho klasifikácie, rieši problém kolektívnosti (tradičia—improvizácia), hovorí o umeleckej metóde folklóru i o vzťahu folklóru k skutočnosti. Teda rieši základné teoretické otázky marxistickej folkloristiky. Okrem toho tu nachádzame obširny pokus o kritické prehodnotenie niektorých

názorov buržoáznej nemarxistickej vedy, čím sa významnou mierou prekonáva jeden z nedostatkov sovietskej folkloristiky z minulosti. Treba podotknúť, že sovietska folkloristika v tomto čase už nerieši iba problémy folklóru národov ZSSR. Jej práca v mnohom smere prekonáva toto ohraničenie a opiera sa o širšie porovnávacie štúdium. Pre nás je dôležité, že existuje celý rad prác, ktoré berú do ohľadu i slovenský folklórny materiál a pomáhali a pomáhajú tak nastoľovať, resp. riešiť i naše vlastné folkloristické problémy.

V predchádzajúcej časti tohto príspevku som upozornil na hlavné črty sovietskej folkloristiky, ako sa mi ony javia za posledných približne desať rokov (uvedené rozhraničenia sú samozrejme relatívne). Zdá sa, že v predchádzajúcich obdobiach vývinu sovietskej folkloristiky sa dostatočne podarilo zvládnuť všetky základné teoretické problémy marxistickej teórie. *Oveľa otvorenejšia zostala otázka osobitnej a špeciálnej metodológie*. Hľadanie a uplatňovanie nových metodických postupov pri analýze jednotlivých folklórnych javov, pri štúdiu ich systémovej zložky, či pri uplatňovaní vývinového a komparatívneho aspektu súvisí s dvoma faktormi. So spresňovaním a inováciou metód väčšiny prírodovedných a spoločenskovedných disciplín a ďalej s úsilím objasňovať nastolené a riešené problémy z nových dovedy nerešpektovaných stránok. Je samozrejmé, že takéto hľadanie sa nemôže zaoberať bez experimentu. Pokiaľ ide o spory o škodlivosti, či neefektívnosti takýchto pokusov, je potrebné jednoznačne povedať, že sú tieto pokusy nepotrebné a škodlivé len v takých prípadoch, ak sú preukázateľne samoučelnými, neprinášajúcimi vede nijaké nové poznatky o predmete vlastného výskumu. Ak sú však podriadené cieľu osvetliť niektorú z ďalších stránok skúmaného javu, treba ich prijať a racionálne rozvíjať. To platí i o súbore metód štruktúrno-systémovej analýzy,

semiotickej analýzy, o uplatnení teórie informácií, teórie modelovania, štatistiky, psychologických metód a pod.

Každá z uvedených metód má (ako akákoľvek iná vedecká metóda) určité uplatnenie a ako ukazujú výsledky, možno ich aplikovať v širších interdisciplinárnych súvislostiach, teda nielen vo folkloristickom výskume. Pre maxistickej vede môžu byť prostriedkami na prehĺbenie poznania zákonitostí vývinu folklóru i na odhalenie vnútorných vzťahov medzi javmi, ktoré spĺňali v konkrétnej historickej etape určitú spoločenskú funkciu.

Obava zo synchronického opisu je oprávnená vtedy, ak zabúdame na dynamiku vývinu skúmaného celku. Ako príklad staršieho nedorozumenia v tomto smere možno uviesť *Propovu Morfologiu skazki*¹⁴ a *Istoričeskoje korni voľšebnoj skazki*,¹⁵ kde jasne vidieť komplexnosť synchronického a diachronického aspektu.

Otázka potreby vybudovať nový systém pracovných postupov a metód vo folkloristike je staršieho dáta, jej riešenie nebude jednoduché, no to neznamená, že sa ona vyrieši sama. Zdá sa nám, že rôznosť metodických postupov, s akými teraz pracuje sovietska folkloristika, dáva záruku, že sa ustáli i *cesta riešenia závažného problému — systematizácie metodologických postupov marxistickej folkloristiky*.

I keď sa stretávame v súčasnej sovietskej folkloristike s viacerými novými prístupmi, treba povedať, že ťažisko práce sovietskych folkloristov spočíva na osvedčených historicko-porovnávacích postupoch.

Toto štúdium dosahuje i výrazné výsledky, a to tak v oblasti štúdia histórie folklóru jednotlivých národov ako aj v širšom uplatnení historicko-typologických metód, ktoré umožňujú spoznať širšie univerzálne a diferenciačné procesy a javy folklóru. Za veľmi cennú teoretickú prácu v tomto ohľade možno

pokladať knihu B. N. P u t i l o v a, ktorý prehodnotil historicko-porovnávacie metódy a prišiel s novšou koncepciou historickotypologického štúdia.¹⁶

Z metodického hľadiska je veľmi zaujímavá práca folkloristov Institutu mirovoj literatury v Moskve, (s ktorou sme sa mali možnosť zoznámiť bližšie na konferencii „Interetnické vzťahy vo folklóre karpatskej oblasti“ v Smoleniciach v roku 1976.¹⁷ Slovanské porovnávacie štúdium veľmi úspešne rozvíja i tím kyjevských folkloristov.¹⁸

Ako vidieť, rôznosť problémov i postupov, s ktorými pracuje sovietska folkloristika posledných rokov, je obdivuhodná. Svedčí o progresívnom rozvoji tejto vedy, ktorá si v súčasnosti vybojovala popredné miesto vo svetovom meradle.

Osobitnou črtou súčasnej sovietskej folkloristiky je veľmi citlivý vzťah k progresívnym tradíciám vlastnej vedy. Sme napr. svedkami nového prehodnocovania výsledkov ruskej „historickej školy“ (V. F. Miller, N. A. Veselovskij), zvláštne ocenenie sa dostalo napr. prácam starších V. J. Proppa,¹⁹ P. G. Bogatyriova,²⁰ M. M. Bachtina,²¹ z *nových kritických pozícií sa osvetľuje história národných folkloristik*. To všetko svedčí o dobrej teoretickej pripravenosti sovietskej vedy.

I napriek úspechom, ktoré sovietska folkloristika za uplynulé obdobie dosiahla, neprestáva proces jej kryštalizácie. Vládne v nej kritický duch, ktorý bráni sebauspokojeniu. Na ilustráciu toho, ako vidia sovietski folkloristi situáciu vo svojom vednom odbore, pokúsím sa stručne zinterpretovať hlavné myšlienky, ktoré odznali na Všeľvázovej konferencii folkloristov v Tbilisi v r. 1972, z ktorej v r. 1975 vyšiel zborník.²² Kritickým tónom tu znie najmä hlavný referát známeho sovietskeho folkloristu N. J. K r a v c o v a, ktorý takto charakterizuje situáciu v sovietskej folkloristike: „Súčasný stav folkloristiky charakterizuje na jednej strane nekonečnosťou

známy rad teoretických problémov, ale na druhej strane nezrovnalostami v chápaní zložitých otázok teórie a metodológie štúdia folklóru, napr. špecifickosti folklóru, jeho umeleckej metódy o vzťahu záujmovej umeleckej tvorivosti vo vzťahu „chudožestvennej samodejateľnosti“ k folklóru. Nastal čas stavať problémy folklóru inak ako v minulosti.“²³

Pozrime sa, v čom vidí N. I. K r a v c o v nevyhnutnosť uplatnenia nových aspektov teoretického štúdia vo folkloristike.

Vidí ju napr. v súčasnom zúžení spoločenskej hodnoty folklóru. Podľa neho sa zanedbáva *objasnenie filozofických, poetických a morálnych predstáv ľudových vrstiev a ich historického myslenia*. Ďalej poukazuje na synkretický charakter folklórnej tvorby a z toho vyplývajúcu potrebu komplexného štúdia folklóru a navrhuje (pre nás prijateľne – M. L.) folkloristiku deliť na tri časti: na teóriu, metodológiu a históriu folklóru.

V oblasti štúdia histórie folklóru, teda v najzložitejšej oblasti, vidí najdôležitejšiu úlohu v periodizácii jeho historického vývoja. Metodológia by mala správne objasniť princípy a postupy tak štúdia folklórnej tradície ako celku, ako aj jeho jednotlivých žánrov a ich štruktúrnych elementov. V oblasti teórie, ktorá nás najviac zaujíma, by mali podľa návrhu N. J. K r a v c o v a dominovať tieto problémy:

- a) špecifickosť folklóru,
- b) umelecká metóda folklóru,
- c) vzťah nacionálneho a internacionálneho vo folklórnej tvorbe,
- d) žánrová klasifikácia
- e) obraz človeka vo folklóre,
- f) poetika folklóru.

Zo všetkých týchto otázok, ktoré sa nie náhodou (ako si možno z predchádzajúceho všimnúť) v minulosti pokladali za kľúčové problémy teórie marxistickej folkloristiky, autor vidí spornosti a potrebu hlbšieho objasnenia niektorých špecifických problémov.

Predovšetkým sa vracia k problému chápania folklóru ako umenia a žiada objasniť *otázky axiológie folklóru*:

- a) najprv otázku, v čom spočíva umelecká hodnota folklóru,
- b) aké hodnoty ho vydeľujú ako samostatný druh umenia,
- c) v ktorých žánroch syntetizuje svoju umeleckú špecifickosť.

Upozorňuje na potrebu rovnocenného chápania všetkých zložiek, tvoriacich synkretickú štruktúru folklóru. Cesta pochopiť špecifickosť nie je podľa autora v osobitosti mechanizmov tvorivého procesu, ale v analýze obsahu folklórnej tvorby. Otvorená naďalej pre N. J. K r a v c o v a zostáva otázka žánrovej klasifikácie hlavne preto, že doteraz sa stanovili také princípy klasifikácie žánrov, ktoré platia pre folklór ako celok, no často nie sú upotrebitelné pre jednotlivý žánr. Za nedostatok ďalej pokladá neobjasnenosť vzťahu textu a nápevu v piesňových žánroch. Upozorňuje na potrebu riešenia magickej funkcie, prejavujúcej sa v jednotlivých žánroch rozdielne. Kritizuje sovietskych folkloristov za preberanie termínov z lingvistiky a literatúry a napadá experimentátorský charakter práce. Usiluje sa ukázať nebezpečenstvo schematizmu, vyplývajúce z takejto práce. Mnohé z týchto pripomienok majú diskusný charakter.

Aby sa mohli teoretické problémy riešiť, je potrebné podľa autora hlavného referátu vytvoriť tieto podmienky:

1. cieľavedomejšie rozpracovávať problémy folkloristiky na báze marxistickoleninskej metodológie,
2. uprednostniť kolektívne formy práce a presadzovať zdravé formy kritiky a sebakritiky,
3. naďalej rozumne a kriticky prehodnocovať teoretické princípy do revolučnej folkloristiky,
4. spoznávať a kriticky prehodnocovať výsledky zahraničnej, vrátane buržoáznej vedy,

5. zovšeobecniť teoretické poznatky folkloristov všetkých republík ZSSR, najmä z posledných rokov,

6. vyčleniť pre prvoradá riešenie problémy, ktoré pomáhajú rozvoju celej vedy,

7. vypracovať celostnú teóriu folklóru pri využití doterajších čiastkových poznatkov.

Programový článok N. I. Kravcova má na prvý pohľad polemický charakter. Viaceré myšlienky v ňom uvedené by mali vyvolať plodné diskusie i u nás. Množstvo teoretických problémov riešených rôznorodým spôsobom pravdepodobne nedovoľuje nateraz urobiť zovšeobecnenia, vystihujúce celú šírku záujmov a aspektov, ktoré súčasná sovietska folkloristika v oblasti teórie pertraktuje. V zborníku z konferencie nachádzame ďalšie neobyčajne podnetné myšlienky B. N. Putilova ku kategórii tradičného, S. N. Azbeleva k poznávacej funkcii folklóru, V. M. Gacka k experimentálnej folkloristike, E. V. Pomerancevovej o vzťahu estetickej a informačnej funkcie folklóru a pod. V informačnom článku *Impulzy sovietskej folkloristiky*²⁴ som naznačil, aký široký záber má súčasná sovietska folkloristika, pričom som vybral dostupnú literatúru len z obdobia posledných dvoch rokov. Pretože článok nadväzuje na túto úvahu, nepokladám za potrebné uvádzať ďalšie konkrétne príklady.

I napriek rozdielnym teoretickým názorom na čiastkové problémy zostáva jadro sovietskej folkloristiky v dôslednom rozvíjaní marxistickej metodológie. I keď je na prvý pohľad jasné, že sa mení vedecký metajazyk sovietskych folkloristov, že nové metódy a nové aspekty výskumu majú pre povrchného pozorovateľa neidentifikovateľný charakter, možno s plnou vážnosťou povedať, že marxistická teória a metodológia sovietskej folkloristiky ako celku prekonáva ďalšiu plodnú etapu svojho vývinu.

Cieľom tohto príspevku bolo na vybraných problémoch ukázať kontinuitu i kvalitatívny rast marxistickej teórie folklóru v ZSSR. *Obdobné problémy sú na programe dňa i v českej a slovenskej folkloristike.* Bolo by užitočné prispieť väčším dielom k ich riešeniu. Zaväzuje nás k tomu i tradícia našej československej marxistickej vedy z posledných troch desaťročí, ba i z hlbšej minulosti. Odkazy na výsledky sovietskej folkloristiky nie sú v minulosti u nás náhodné ani zriedkavé.²⁴ Je potrebné pripomenúť, že z veľkej väčšiny vyšli tieto viac zo seriózneho štúdia problémov, ako z poplatnosti dobovej situácie; preto i výsledky sovietskej folkloristiky sa v týchto prácach objektívne vedecky oceňujú a prijímajú. Pripomením aspoň niektoré evidentné príklady rozvoja marxistickej folkloristiky u nás, ktoré vyrástli z impulzov sovietskej etnografickej a folkloristickej vedy. Slovenská a česká folkloristika takto:

a) rozvinula štúdium základných kategórií teórie folklóru na príklade sovietskej folkloristiky,

b) začala systematicky študovať robotnícky folklór,

c) partizánsky folklór,

d) reagovala na potreby syntetického spracovania pokrokových revolučných tradícií vlastného folklóru,

e) tvorivo rozvinula štúdium súčasných procesov vo folklóre,²⁵

f) prispela k poznávaniu národných a internacionálnych črt folklórnej tvorby,

g) vypracovala prvé pokusy o vývinovú periodizáciu českého a slovenského folklóru,

h) vypracovala sčasti historiografiu vlastnej vednej disciplíny z marxistickej pozícií.²⁶

Záverom by som chcel vyzdvihnúť niekoľkými vetami základný podiel sovietskej folkloristiky na rozvíjaní marxistickej teórie folklóru. Predovšetkým treba doceniť dôsledné uplatňovanie materialistického chápania genézy folklór-

nej tvorby ako osobitého druhu umeleckej tvorby a dialektickú spätosť jeho vývinu s konkrétnymi historickými a spoločenskými procesmi. Tu najmä v otázkach vzťahu folklóru ku skutočnosti dosiahla sovietska folkloristika presvedčivé výsledky. Zvlášť cenné je, že odhalila bezprostrednú závislosť folklóru od poznávacích aktivít jeho tvorca, t. j. jednotlivých sociálnych vrstiev, ktoré sa na tvorbe a tradovaní folklóru zúčastňovali. Tieto myšlienky sa odrazili i v pochopení „ľudovosti“ folklórnej tvorby, ktorá v triednej spoločnosti odráža (i keď to nemožno vzťahovať rovnako na všetky oblasti folklóru) ako celok ideologické, etické a estetické predstavy pracujúcich vrstiev. Sovietska folkloristika sa osobitne zaslúžila o dialektické chápanie nacionálneho a internacionálneho charakteru folklóru s poukazom na kultúrnu špecifickosť a univerzálnosť národných kultúr a ich tendencie ku kultúrnej integrácii. Tieto zásady sa presadili i v praxi, čo dokazuje štúdium a vydávanie folklóru národov ZSSR a štúdium súčasných procesov prebiehajúcich vo folklóre.

V súčasnosti sa prehlbilo štúdium špeciálnych teoretických otázok. Za také možno pokladať viaceré práce, osvetľujúce špecifickosť folklóru ako zvláštneho druhu tvorby, a to tak v rovine jeho komunikačných princípov a zákonitostí, (kolektívnosť a individuálnosť, vzťah technických a ústnych foriem komunikácie, procesualnosť tradovania, variatívnosť, synkretizmus a pod.), ako aj v rovine odhaľovania zákonitosti umeleckej tvorby (poetika a estetika, žánrová a druhová klasifikácia, štruktúrno-typologické väzby vo folklóre, vzťah folklóru k iným druhom tvorivej činnosti).

V oblasti metodológie sa na pozadí rešpektovania zásad marxistickej dialektiky rozvíjajú nové metódy, obohacujúce historický prístup, rozvíjaný v tradíciách ruskej a sovietskej vedy do dnešných čias.

Sovietska folkloristika ako celok predstavuje dnes modernú vedu, ktorá sa významnou mierou zúčastňuje na rozvíjaní marxistickej teórie a metodológie.

POZNÁMKY

¹ GUSEV, V. Je.: Marxizm i russkaja folkloristika konca XIX i načala XX veka. Moskva—Leningrad, 1931. GUSEV, V. Je.: Problemy folklora v istorii estetiki. Moskva—Leningrad 1963, najmä s. 178—203.

² AZADOVSKI, M. K.: Istorija ruskoj folkloristiki. I.—II. 1958—1963.

³ Russkaja folkloristika — Chrestomatija. Red. E. V. POMERANCEVA. Moskva 1966, Vvedenijs, s. 10—11.

⁴ SOKOLOV, Ju. M.: Russkij folklor. Moskva 1938; SOKOLOV, Ju. M.: Russkij folklor. Moskva 1941.

⁵ Russkoje narodnoje poetičeskoje tvorčestvo. I. — 1953, II., časť 1 — 1955, časť 2 — 1956. Moskva; Russkoje narodnoje poetičeskoje tvorčestvo. Red. P. G. BOGATYRIOV, Moskva 1953. 2. dopl. vyd. Táto práca ovplyvnila koncepciu diela A. Melicherčika, Slovenský folklór. Bratislava 1957.

⁶ GUSEV, V. Je.: Estetika folklora. Leningrad 1937, s. 7.

⁷ Pozri Russkoje narodnoje poetičeskoje tvorčestvo. Red. P. G. BOGATYRIOV. Moskva 1956, s. 134—168.

⁸ KRUPIANSKAJA, V. Ju.: Frontovij folklor. Moskva 1944; MINC, S. I.: Folklor Velikoj otečestvennoj vojny v moskovskich archivach. Sov. Etnografija 1946, č. 2. Podrobne o histórii zberu a vydávania píše GUSEV, V. Je.: Poznámky k výskumu protifašistického folklóru v ZSSR. Slov. Národop., 18, 1970, s. 547—551.

⁹ Očerki russkogo narodno-poetičeskogo tvorčestva sovetskoj epochi. Moskva 1952.

¹⁰ PROPP V. Ja.: Russkij gerbičeskij epos. Leningrad 1955.

¹¹ ČIČEROV, V. I.: Problemy izučenijsa sovetskogo narodnogo tvorčestva. Nov. Mir 1954, č. 8. ČISTOV, K. V.: O nekotorych problemach folkloristiki. Sov. Etnogr., 1954, č. 2. LEONTJEV, V. P.: Volchovanije i šamanstvo. Nov. Mir 1953, č. 8.

¹² GUSEV, V. Je.: Dve diskusii. Ruš. Literatura

tura 1962, s. 4, 192—194, 198—199. — ČISTOV, K. V.: Folkloristika i sovremennost. Sov. Etnogr. 1962, č. 3, s. 3—17. — Russkij folklor. Moskva—Leningrad. 5, 1960; 6, 1961; 9, 1964 prináša zásadné články k problematike súčasnosti.

¹³ PUTILOV, B. N. a SOKOLOVA, V. K.: Osnovnyje problemy sovetskoj folkloristiki. Sov. Etnogr. 1964, č. 4, s. 22—39.

¹⁴ PROPP, V. Ja.: Morfologija skazki. Leningrad 1928, 2. vyd. Moskva 1969.

¹⁵ PROPP, V. Ja.: Istoričeskoje korni voľšebnoj skazki. Moskva 1946. — MARANDA, P.: Soviet Semiotic. London—Hague 1973. — IVANOV, V.: Istorija semiotiky v SSSR. Moskva 1976. — Historické pohľady na problematiku štúdia ruchových systémov; podrobné odvolávky sú najmä v prácach E. M. Meletinského.

¹⁶ PUTILOV, B. N.: Metodologija sravnitel'no-istoričeskogo izučeniya folklor. Leningrad 1976; tam i historické prehodnotenie historického porovnávacieho štúdia.

¹⁷ Pozri napr. Tipologija narodnogo eposa. Red. V. M. Gacák. Moskva 1975.

¹⁸ Napr. Razvitok i vzaimnovidnosenija žanriv Slovianskogo folklor. (V. A. Juzvenko, M. M. Gajdaj, N. S. Šumada, Ju. Z.

¹⁹ PROPP, V. J.: cit. práce a zbor. prác Folklor i dejstvitel'nost' (red. B. N. Putilov). Moskva 1976.

²¹ EOGATYRIOV, P. G.: Voprosy teorii narodnogo iskusstva. Moskva 1971.

²¹ BACHTIN, M. M.: Fransua Rable i narod-

naja kul'tura srednevekovia i renesansa. Moskva 1965.

²² KRAVCOV, N. I.: Problemy teorii folklor. In: Problemy folklor. Moskva 1975, s. 3—11. — PUTILOV, B. N.: Istoriko-folklornyj proces i estetika folklor. Tamže s. 12—20. — AZBELEV, S. N.: Folklor v sisteme obščestvennogo soznaniya. Tamže s. 21—29. POMERANCEVA, E. V.: Sootnošeniye estetičeskoj a informativnoj funkcii v raznyh žanrach ustnoj prozy. Tamže s. 75—81. — GACAK, V. M.: Skazočnik i jego text. (K rozvitiyu eksperimental'nogo napravlenija v folkloristike). In: Problemy folklor. Moskva 1975, s. 44—52.

²³ KRAVCOV, N. J.: c. d.

²⁴ LEŠČÁK, M.: Impulzy sovietskej folkloristiki. Slov. Lit., 1977, č. 3. — LEŠČÁK, M.: Slovenská folkloristika v rokoch 1945—1975. Slov. Národop. 23, 1975, s. 515—545.

²⁵ Pozri napr. paralelné hodnotenie: GUSEV, V. Je.: O kriterijach folklornosti sovremennogo tvorčestva. In: Sovremennij russkij folklor. Red. E. V. Pomeranceva. Moskva 1966, s. 7—23; v príspevku autor upozorňuje na výsledky zahraničnej folkloristiky; pozri tiež LEŠČÁK, M.: Poznámky k výskumu súčasného stavu folkloru. Slov. Národop., 19, 1971, s. 207—220.

²⁶ LEŠČÁK, M.: Slovenská folkloristika v rokoch 1945—1975, c. p., tam i bibliografia k jednotlivým problémom. — LEŠČÁK, M.: Teoretické problémy súčasnej slovenskej folkloristiky. Slov. Národop., 24, 1976, s. 337—346.

СОВЕТСКАЯ ФOLKЛORИСТИКА И РАЗВИТИЕ МАРКСИСТСКОЙ ТЕОРИИ ФOLKЛORA

Резюме

В своей статье автор вкратце излагает главный вклад советской фольклористики в дело развития марксистской теории фольклора. Он отмечает источники возникновения марксистской фольклористической теории, наследие классиков марксизма-ленинизма К. Маркса, Ф. Энгельса и В. И. Ленина, далее он видит их в прогрессивных идеях революционных демократов В. Г. Белинского, П. Г. Чернышевского и А. Н. Добролюбова и, наконец, в теоретических работах Г. В. Плеханова, А. В. Луначарского и основателя советской марксистской фольклористики А. М. Горького. В первую очередь он подчеркивает практическое значение развития советской марксистской теории фольклора для спасения, сохранения и развития фольклорного богатства народов СССР. Развитие марксистской теории и методологии в советской фольклористике автор для удобства делит на три этапа.

Первый этап начинается выступлением Горького на Первом всесоюзном съезде писателей и завершается примерно перед войной изданием произведения Е. М. Соколова «Русский фольклор» (1938). Второй период характеризуется реакцией советской фольклористики на проблемы, которые принесла с собой Великая отечественная война. В теоретической области назрела настоятельная потребность решения вопросов актуальной общественной функции фольклора. Этот период имел, однако, и свои отрицательные стороны, проявившиеся в субъективизме, который был принесен в науку культом личности. Позитивную вершину этого периода представляет синтетический двухтомный труд «Русское народное поэтическое творчество», который издается в 1953—1956 гг. Третьим отчетливым этапом он считает период, вершину которого представляет теоретический труд В. Е. Гусева

«Эстетика фольклора» (1967), в котором уточняются основные теоретические проблемы советской марксистской фольклористики. Последнее десятилетие, по мнению автора, характеризуется:

а) поисками и применением новых методических приемов в истолковании фольклорного материала (главным образом использованием структурно-системных методов)

б) углублением исторического и сравнительного изучения

в) подготовкой крупных синтетических работ о фольклоре народов СССР и о взаимных отношениях между этим фольклором и фольклором соседних народов

г) критической переоценкой предшествующих работ отечественной фольклористики и тесным контактом с зарубежной фольклористикой.

Автор делает попытку объяснить, какие георетические и методологические вопросы советская фольклористика выдвигала на передний план. На первом этапе зарождалась основная концепция приложения марксизма к изучению фольклора. А. М. Горький подчеркнул материалисти-

ческий характер фольклора, указав на зависимость генезиса художественного творчества от трудового процесса и на необходимость исторического подхода к его изучению. Далее это отразилось в подчеркивании классового характера содержания фольклорного творчества, которое тесно связано с социальными условиями существования фольклора на различных этапах развития фольклорной традиции, его художественности и коллективности и непрерывности развития на последующих этапах развития советского общества.

Автор указывает, как эти принципы развертывались на последующих этапах развития советской фольклористики, как повышалось качество теоретического и методологического уровня фольклористической работы, какие спорные вопросы были решены и какие проблемы остаются и в настоящее время в центре внимания марксистской фольклористики. Автор в заключение подчеркивает значение советской фольклористики для чешской и словацкой фольклористики в последние тридцать лет.

DIE SOWJETISCHE FOLKLORISTIK UND DIE ENTFALTUNG DER MARXISTISCHEN FOLKLORETHEORIE

Zusammenfassung

Der Autor rekapituliert in seinem Artikel den grundlegenden Beitrag der sowjetischen Folkloristik zur Weiterentwicklung der marxistischen Folkloretheorie. Er weist auf die Entstehungsquellen der marxistischen folkloristischen Theorie, auf das Vermächtnis der Klassiker des Marxismus—Leninismus — auf K. Marx, F. Engels und V. I. Lenin — hin, weiter sieht er sie in den fortschrittlichen Ideen der revolutionären Demokraten V. G. Belinskij, N. G. Černiševskij und A. N. Dobroljubov und schliesslich in den theoretischen Arbeiten von G. V. Plechanov, A. V. Lunačarskij und des Gründers der sowjetischen Folkloristik A. M. Gorkij. Er hebt besonders die praktische Bedeutung der Entwicklung der sowjetischen marxistischen Folkloretheorie für die Rettung, Erhaltung und Weiterentwicklung des Folkloreereichtums der Nationen der UdSSR hervor. Der Autor gliedert behelfsmäßig die Entwicklung der marxistischen Theorie und Methodologie in der sowjetischen Folkloristik in drei Etappen.

Die erste Etappe beginnt mit dem Auftreten Gorkijs auf dem 1. Allunionskongress der

Schriftsteller und endet annähernd vor dem Krieg durch die Herausgabe des Werkes von J. M. Sokolov: Russkij folklor (Russische Folklore) (1938). Der zweite Zeitabschnitt ist durch die Reaktion der sowjetischen Folkloristik auf jene Probleme gekennzeichnet, die der Grosse Vaterländische Krieg mit sich brachte. Auf theoretischem Gebiet zeigte sich als dringlich die Notwendigkeit der Lösung der Fragen der aktuellen gesellschaftlichen Funktion der Folklore. Diese Epoche hatte aber auch ihre negativen, im Subjektivismus sich äussernden Seiten, die in die Wissenschaft der Personenkult mit sich brachte. Zum positiven Gipfelpunkt dieses Zeitabschnittes wurde das zweiteilige Werk Russkoje narodnoje poetičeskoje tvorčestvo (Russisches poetisches Volksschaffen), das in den Jahren 1953 bis 1956 erschien. Für die dritte markante Etappe hält er jenen Zeitabschnitt, dessen Gipfel die theoretische Arbeit von V. J. Gusev, Estetika folkloru (Ästhetik der Folklore) (1967) repräsentiert, wo die grundlegenden theoretischen Probleme der sowjetischen marxistischen Folkloristik präzisiert werden. Das

letzte Jahrzehnt ist nach Ansicht des Autors gekennzeichnet;

a) durch das Suchen und Applizieren neuer methodischer Verfahren in der Interpretation des Folklorematerials (besonders in der Anwendung der strukturalen Systemmethoden)

b) durch die Vertiefung des historischen und vergleichenden Studiums,

c) durch die Vorbereitung grosser synthetischer Arbeiten über die Folklore der Nationen der UdSSR sowie auch über die gegenseitige Beziehung dieser Folklore zu der Folklore der Nachbarländer,

d) durch die kritische Umwertung älterer Arbeiten der heimischen Folkloristik sowie durch den engen Kontakt mit der ausländischen Folkloristik.

Der Autor ist bestrebt zu erläutern, welche theoretischen und methodologischen Fragen die sowjetische Folkloristik in den Vordergrund ihres Interesses stellt. In der ersten Etappe erblickte die Welt die Grundkonzeption der Applizierung des Marxismus auf das Studium der Folklore. A. M. Gorkij betonte den materialistischen Charakter auch mit dem

Hinweis auf die Abhängigkeit der Genese des künstlerischen Schaffens vom Arbeitsprozess und auf die Notwendigkeit des historischen Zutritts zu seinem Studium. Weiter handelte es sich um die Betonung des Klasseninhaltes des Folkloreschaffens, der mit den sozialen Bedingungen seiner Existenz in verschiedenen Etappen der Entwicklung der Folkloretradition verbunden ist, sein Kunstvermögen und seine Kollektivität sowie die Kontinuität der Entwicklung in den weiteren Etappen der Entfaltung der sowjetischen Gesellschaft.

Der Autor weist darauf hin, wie sich diese Grundsätze in den weiteren Entwicklungsetappen der sowjetischen Folkloristik entfalten, wie sich das theoretische und methodologische Niveau der folkloristischen Arbeit hebt, welche Streitfragen gelöst wurden und welche Probleme auch in der Gegenwart im Mittelpunkt der Aufmerksamkeit der marxistischen Folkloristik weiter verbleiben. Der Autor betont im Abschluss die Bedeutung der sowjetischen marxistischen Folkloristik für die tschechische und slowakische Folkloristik der letzten dreissig Jahre.

СЛОВАЦКАЯ ЭТНОГРАФИЯ

Журнал Словацкой Академии Наук

Год издания 25, 1977, № 4

Издается четыре раза в год

«ВЕДА», издательство Словацкой Академии Наук

Редакторы Д-р Боже́на Филова и Павел Стано

Адрес редакции: 884 16 Братислава, Клеменсо-
ва 19

SLOWAKISCHE VOLKSKUNDE

Zeitschrift der Slowakischen Akademie der
Wissenschaften

Jahrgang 25, 1977, Nr. 4. Erscheint viermal
im Jahre

Herausgegeben vom VEDA, Verlag der Slo-
wakischen Akademie der Wissenschaften

Redakteure PhDr. Božena Filová und Pavol
Stano

Redaktion: 884 16 Bratislava, Klemensova 19

SLOVAK ETHNOGRAPHY

Journal of the Slovak Academy of Sciences
Volume 25, 1977, No. 4.

Published quarterly by VEDA, the Publishing
House of the Slovak Academy of Sciences
Managing Editors PhDr. Božena Filová and
Pavol Stano

Editor: 884 16 Bratislava, Klemensova 19, Cze-
choslovakia

L'ETHNOGRAPHIE SLOVAQUE

Revue de l'Académie slovaque des sciences
Anné 25, 1977, No 4. Parait quarte fois par an
Editions de VEDA, maison d'édition de l'Aca-
démie slovaque des sciences

Rédacteurs: PhDr. Božena Filová et Pavol
Stano

Rédaction: 884 16 Bratislava, Klemensova 19

SLOVENSKÝ NÁRODOPIS

Časopis Slovenskej akadémie vied

Ročník 25, 1977, číslo 4 — Vychádza štyri razy
do roka

Vydáva VEDA, vydavateľstvo Slovenskej aka-
adémie vied

Hlavná redaktorka PhDr. Božena Filová, CSc.
Výkonný redaktor Pavol Stano

Redakčná rada: PhDr. Ján Botík, CSc., PhDr.

Soňa Burlasová, CSc., doc. PhDr. Václav Fro-

lec, CSc., doc. PhDr. Emília Horváthová, CSc.,

PhDr. Soňa Kovačevićová, CSc., Igor Kriš-

tek, CSc., PhDr. Milan Leščák, CSc., doc.

PhDr. Ján Michálek, CSc., PhDr. Ján Mjar-

tan, DrSc., doc. PhDr. Štefan Mruškovič, CSc.,

PhDr. Viera Nosáľová, CSc., PhDr. Adam

Pranda, CSc., doc. PhDr. Antonín Robek, CSc.

Výtvarná redaktorka Viera Miková

Redakcia: 884 16 Bratislava, Klemensova 19

Vytlačili Tlačiarne Slovenského národného

povstania, n. p., Martin

Jednotlivé číslo Kčs 20,-; celoročné predplat-
né Kčs 80,-

Výmer, SÚTI č. 8/6

Rozširuje Poštová novinová služba, objednáv-
ky vrátane do zahraničia a predplatné prijí-
ma PNS — Ústredná expedícia a dovoz tlače,
Gottwaldovo nám. 6/VII, 884 19 Bratislava.
Možno objednať aj na každej pošte alebo
u doručovateľa.

© VEDA, vydavateľstvo Slovenskej akadémie
vied, 1977

Distributed in the socialist countries by SLOV-
ART Ltd., Leningradská 11, Bratislava, Cze-
choslovakia. Distributed in West Germany and
West Berlin by KUBON UND SAGNER, D-
8000 München 34, Postfach 68, Bundesrepub-
lik Deutschland. For all other countries, dis-
tribution rights are held by JOHN BENJA-
MINS, N. V., Periodical Trade, Amsteldijk 44,
Amsterdam, Netherlands.